

Davčna skladnost

1. UVOD

V prispevku obravnavamo pojem davčne skladnosti, podajamo ključne ugotovitve zgodovinskega pregleda raziskav davčne skladnosti za obdobje od 1980 do 2000 in predstavljamo teorijo davčne skladnosti. Gospodarska in finančna kriza povzročata hude posledice za državne proračune. Zaradi zmanjšanja gospodarske dejavnosti, številnih stečajev, prevzemov, selitev proizvodnje v področja s cenejšo delovno silo ali manjšimi obdavčitvami je v veliko državah nastal proračunski primanjkljaj, hkrati pa, tudi zaradi globalizacije, narašča skrb za davčno skladnost.

2. OPREDELITEV POJMA DAVČNE SKLADNOSTI

Davčna opismenjenost (angl.: *Tax Literacy*) je instrument za preprečevanje in premagovanje davčne kompleksnosti, nizke davčne morale in davčne neskladnosti. Nanaša se na usmerjeno davčno-financično znanje in računske spretnosti, potrebne za davčne obračune. Davčnim zavezancem pomaga pri spremljanju informacij o davkih, zaradi pojasnjevanja davkov v domačem, regionalnem in mednarodnem davčnem sistemu. Proti davčni kompleksnosti se je mogoče boriti z izvajanjem pobud ter programov za davčno opismenjenost.

S pridobitvijo znanja o obdavčitvi postanejo davčni zavezanci sposobni učinkovitega upravljanja osebnih financ in razumevanja logike možnih učinkov fiskalne politike; če davčni zavezanci ne poznajo zamisli obdavčitve in nimajo potrebnih spretnosti, so bolj nagnjeni k davčni neskladnosti³.

Za Bahovca je davčna opismenjenost dokaj nov pojem, tesno povezan s finančno opismenostjo; slednja je opredeljena kot osnovno finančno znanje in spretnost, potrebno za sprejemanje premišljenih finančnih odločitev. Odraža sposobnost davčnih zavezancev za razumevanje finančnih zamisli, produktov in storitev, kar jim omogoča nadziranje finančnih virov⁴.

¹ Stanko Čokelc, doktor ekonomskih znanosti, pooblaščen revizor, preizkušeni davčnik, državni notranji revizor, Revidicom, revizijska družba, d. o. o., Grizoldova ulica 5, 2000 Maribor, Slovenija, revidicom@siol.net.

² Vesna Štager, mag. manag., vodja finančno-računovodskega sektorja, Zlatarna Celje d. d., stagerv@gmail.com.

³ Cvrlje, D. (2015). *Tax Literacy as an Instrument of Combating and overcoming Tax System Complexity, Low Tax Morale and Tax Non-Compliance*. Pridobljeno 25. junija 2015, s Portala http://www.google.si/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CB8QFjAA&url=http%3A%2F%2Fmacrothema.com%2Fyahoo_site_admin%2Fassets%2Fdocs%2F13MR43Cv.804829.pdf&ei=8k2MVbTMD4PpUpr2v5gH&usg=AFQjCNGkYov7sQ3KfJXSuPjNQzXIfPNubA&bvm=bv.96782255.d.bGQ, str. 156.

⁴ Bahovec, V., Cvrlje, D., & Palić, I. (2014). *Testing The Effects of Financial Literacy on Debt Behavior of Croatian Financial Consumers Using Multivariate Analysis Methods*. Presentation at 15th International

2.1 Davčna skladnost

Z vidika plačevanja davkov ločimo dve vrsti vedenja davčnih zavezancev, in sicer **davčno skladnost** in **davčno neskladnost**. Davčna skladnost je vedenje davčnih zavezancev v skladu z namenom in zapisom (s črko) davčnega zakona in zajema plačevanje davkov davkoplačevalcev, ker menijo, da je to njihova državljanska dolžnost, ustrezna stvar – prostovoljna skladnost ali zato, ker ne želijo tvegati sankcij (nujna skladnost). Davčna neskladnost je vedenje davčnih zavezancev, ki ni skladno z zakonom, gre za izogibanje plačilu davka, zato pogosto govorimo o davčni utaji⁵.

Davčna neskladnost je odvisna od davčne kompleksnosti, to je davčnega prava in odnosov med davčnimi zavezanci in finančno (davčno) upravo. Nastane zaradi velike kompleksnosti davčne zakonodaje, ki izvira iz pretiranega zakonodajnega določanja, uporabe abstraktnosti, kompleksnega pravnega jezika ter stalnih sprememb davčne zakonodaje. Davčno neskladnost spodbujata vzajemno nezaupanje ter odnos med davčnimi zavezanci in finančno (davčno) upravo⁶.

2.2 Zgodovinski pregled raziskav davčne skladnosti

Na podlagi preučeni petdesetih raziskav davčne skladnosti⁷ ugotavljamo, da je bila večina raziskav osredotočena na merjenje davčne skladnosti pri davku na dodano vrednost, dohodnini, obdavčitvi plač in pri davku od dohodka pravnih oseb. Rezultati so podani v absolutnih zneskih pripadajoče valute države, v kateri je bila raziskava izvedena. Zaradi mednarodne primerljivosti so uporabljeni deleži stroškov davčne skladnosti v davčnih prihodkih in BDP-ju.

V Evropi so v obdobju od 1980 do 2000 znašali stroški davčne skladnosti iz:

- dohodnine: od 1 % do 3,3 % davčnih prihodkov in od 2 % do 3 % BDP-ja,
- davka od dohodkov pravnih oseb: 2,22 % davčnih prihodkov,
- davka na dodano vrednost: od 3,69 % do 11 % davčnih prihodkov,
- obdavčitve plač: od 1,3 % do 4,6 % davčnih prihodkov,
- drugih davkov (trošarine, cestnine): od 0,45 % do 2,22 % davčnih prihodkov.

V ZDA so v obdobju od 1980 do 2000 znašali stroški davčne skladnosti iz:

- dohodnine: od 2 % do 7 % davčnih prihodkov,
- davka od dohodkov pravnih oseb: od 2,6 % do 5,6 % davčnih prihodkov in 0,4 % BDP-ja,
- davka na dodano vrednost: od 5,85 % do 7,56 % davčnih prihodkov,
- obdavčitve plač: od 2,5 % do 3,5 % davčnih prihodkov,
- drugih davkov (trošarine, cestnine): od 11 % do 19 % davčnih prihodkov.

Conference on Operational Research KOI 2014. Pridobljeno 25. junija 2015, s Portala <https://bib.irb.hr/prikazi-rad?&rad=730819>, str. 2.

⁵ Batrancea, L., Ramona - Anca, N., & Batrancea, I. (2012). *Tax Non-Compliance Behavior in the Light of Tax Law Complexity and the Relationship Between Authorities and Taxpayers*. Pridobljeno 25. junija 2015, s Portala http://econpapers.repec.org/article/vrsaicuec/v_3a59_3ay_3a2012_3ai_3a1_3ap_3a97-106_3an_3a6.htm, str. 104.

⁶ Batrancea, Ramona-Anca & Batrancea, I., 2012, str. 97.

⁷ Preučene raziskave – podlaga za navedbo ključnih ugotovitev – so dosegljive pri avtorjih članka.

Raziskave stroškov davčne skladnosti za obdobje od leta 2001 do danes so bistveno bolj podkrepljene z absolutnimi zneski kot pa z deleži v davčnih prihodkih in BDP-ju. Ne glede na navedeno je mogoče ugotoviti, da so stroški davčne skladnosti zadnji čas višji. Kot ključni dejavnik pri določanju stroškov davčne skladnosti se je izkazala velikost podjetja, saj večina raziskav potrjuje, da imajo manjša podjetja nesorazmerno višje stroške davčne skladnosti. Davčna kompleksnost, npr. kompleksnost zakonskih določb, skupaj s pogostimi zakonodajnimi spremembami, je glavni vzrok visokih stroškov davčne skladnosti. Preučene raziskave prav tako kažejo, da administrativni stroški davčne skladnosti dosegajo 1 % davčnih prihodkov in v zadnjih letih pa do 1,5 % davčnih prihodkov.

3. TEORIJA DAVČNE SKLADNOSTI

Pri preučevanju teorij davčne skladnosti ugotavljamo, da večina avtorjev davčno skladnost razlaga s pomočjo **teorije odvratanja** (angl.: *Deterrence Theory*), **teorije obnašanja** (angl.: *Behaviorist Theory*) in **teorije signaliziranja**, to je **teorije igre** (angl.: *Signaling or Game Theory*).

3.1 Teorija odvratanja (angl.: *Deterrence Theory*)

Teorija odvratanja (angl.: *Deterrence Theory*) je ena od prvih teorij davčne skladnosti, avtorjev Michaela Allinghama in Agnarja Sandma, iz leta 1972. Temelji na predpostavki, da davčno tveganje davčne zavezance odvrata od davčen utaje, kar pripelje do davčne skladnosti. Teorija odvratanja avtorja Garyja Beckerja iz leta 1968 je nadgradnja Modela ekonomije kriminala pri izpolnjevanju davčnih obveznosti. Model je predstavil kot igranje s tveganji. Davčni zavezanci so motivirani z željo po povečanju pričakovane osebne koristi in se, v danih možnostih, igrajo z davčnim tveganjem. Obseg motivacije za davčno skladnost je igra odvratanja davčnega zavezanca od namere davčne utaje⁸.

Model standardne teorije odvratanja in pričakovani stroški⁹

Zmanjšanje davčnih utaj lahko dosežemo s kaznovalno politiko (povečanjem kazni), pogostostjo davčnih inšpiciranj, kombinacijo obeh ali na druge načine. Empirične raziskave so pokazale, da ljudje ob nepoštenem vedenju doživijo psihološko nelagodje kar jih, če je nelagodje intenzivno odvrne od davčnih utaj. Tako so za oblikovalce davčne politike pomembni vedenjski ukrepi, ki z dvigom ravni psihološkega nelagodja spodbujajo pošteno davčno ravnanje. Pristop temelji na ukrepih za povečanje psiholoških stroškov davčne utaje. V primerjavi s tradicionalnimi mehanizmi odvratanja so ti ukrepi tudi cenejši, kot so pogostost davčnega inšpiciranja in višina denarne kazni.

Sedanja politika izpolnjevanja davčnih obveznosti v večini držav temelji na **standardni teoriji odvratanja** (angl.: *Standard Deterrence Theory*), ki se uporablja za

⁸ Manhire, J. M. (2015). *Tax Compliance as a Wicked System*. Pridobljeno 23. junija 2015, s Portala http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2586556, str. 15.

⁹ Thomas, D. K. (2014). *The Psychic Cost of Tax Evasion*. Pridobljeno 23. junija 2015, s Portala SSRN http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2494489, str. 617–627.

izpolnjevanje davčnih obveznosti in predvideva, da so davčni zavezanci racionalni, saj želijo povečati pričakovano korist. Davčni zavezanec, ki se odloča, ali bo ravnal v skladu z davčno zakonodajo, bo pretehtal pričakovane stroške davčne utaje in stroške izpolnjevanja davčnih obveznosti ter izbral ugodnejšo različico. **Strošek izpolnjevanja davčnih obveznosti** je znesek dolgovanega davka. **Strošek davčne utaje** pa je bolj zapleten. Kadar se davčni zavezanec izmika davčni obveznosti, bo dolgovani davek moral plačati in morda tudi predpisano kazen. Obstaja možnost, da davčna uprava ne bo odkrila davčne utaje, zato v tem primeru davčni zavezanec ne utrpi stroškov. **Pričakovani strošek davčne utaje** je kazen za utajo, diskontirana z verjetnostjo odkritja.

$$\text{Stroški davčne skladnosti} = \text{dolgovani davek} \quad (1)$$

$$\text{Pričakovani strošek davčne utaje} = \text{diskontirana verjetnost odkritja davčne utaje, pomnožena s celotnimi stroški davčne utaje} \quad (2)$$

$$\text{Celotni stroški davčne utaje} = \text{dolgovani davek} + \text{davčna kazen} \quad (3)$$

Odvrnitev davčnih zavezancev od davčne utaje dosežemo z dvigom pričakovanih stroškov utaje tako, da so le-ti višji od stroškov davčne skladnosti. Dvig verjetnosti odkrivanja ali kazni za davčne utaje, ali kombinacija obeh, poveča pričakovane stroške davčnih utaj, kar pomeni višje kazni in več davčnega inšpiciranja z namenom povečanja stopnje odkrivanja davčnih utaj. Dvig davčnih kazni je preprost in stroškovno učinkovita rešitev za povečanje davčne skladnosti, vendar ima številne ovire: povečanje stopnje odkritja je povezano z velikim povišanjem davčnih kazni; izjemno visoke davčne kazni bi delovale nepravilno v primeru nenamernih napak in v primeru davčne utaje; višje davčne kazni lahko imajo za posledico nižjo davčno skladnost, saj spodbujajo nezadovoljstvo davčnih zavezancev in izpodrivajo motivacijo za davčno skladnost; višje davčne kazni lahko pomenijo tudi večje stroške finančne (davčne) uprave; na določeni ravni so visoke davčne kazni tudi neizterljive, če presegajo sredstva davčnih zavezancev.

Strategija povečane stopnje ali obsežnosti davčnega inšpiciranja, bi verjetno povzročila javne zamere in politična negotovanja, kot je pokazalo prizadevanja ameriške davčne uprave. Ta je povečala stopnjo odkritja davčnih utaj s podatki tretjih oseb, ki zbirajo informacije o davčnih zavezancih, kot so delodajalci in finančne institucije (na primer, elektronsko poročanje o izplačanih dohodkih), z elektronskim poročanjem o obdavčljivih transakcijah in izplačanih dohodkih ter omejitvijo gotovinskega poslovanja.

Model standardne teorije odvrčanja je pomemben mehanizem, s katerim se lahko izboljša davčno skladnost, in sicer tako, da davčna utaja postane dražja za davčne zavezance. Avtorica Thomas poudarja, da morajo oblikovalci davčne politike iskati rešitve za davčno skladnost zunaj modela standardne teorije odvrčanja, saj povečanje davčnih kazni povzroča nižjo davčno skladnost.

3.2 Teorija obnašanja (angl.: Behaviorist Theory)

Teorija obnašanja (angl.: *Behaviorist Theory*) vključuje družbene interakcije in družbene norme ter se osredotoča na skupine, ki vplivajo na odločitev posameznika. Družbena norma je vedenjski vzorec, ki predvideva vedenje posameznika: če se davčni

zavezanci v skupini obnašajo po določenih družbeno sprejetih vedenjskih vzorcih, potem se bo tako obnašal tudi posamezni davčni zavezanec, saj sledi sprejeti družbeni normi. Teorija domneva, da bodo davčni zavezanci ravnali skladno z davčno zakonodajo tako dolgo, dokler bodo dojemali davčno skladnost kot družbeno normo. Kadar pa postane davčna neskladnost in družbeno sprejemljiva, družbena norma davčne skladnosti izgine in davčni zavezanec nima dodatnih spodbud za prostovoljno davčno skladnost. Ob tem moramo upoštevati, da izginotje stare norme ni isto kot ustvarjanje nove, saj ustvarja praznino in ne novega standarda obnašanja¹⁰.

Teorijo obnašanja poznamo pod pojmom neekonomski teorija davčne skladnosti, kot jo imenuje avtorica Thomas. Ameriški davčni strokovnjaki trdijo, da imajo neekonomski dejavniki dodatno, pomembno vlogo pri izpolnjevanju davčnih obveznosti, in sicer:

- a) **družbene norme** se nanašajo na dojemanje davčnih zavezancev o tem, ali so davčni zavezanci pripravljeni izpolnjevati davčne obveznosti. Upoštevanje družbenih norm je tudi želja po dobrem obnašanju ostalih udeležencev, to je pošiljanje pozitivnih sporočil drugim; če je izpolnjevanje davčnih obveznosti sprejeta družbena norma, potem bodo posamezniki bolj nagnjeni k davčni skladnosti, saj to normo spoštujejo tudi njihovi sosedje. Takšna družbena norma lahko davčnega zavezanca odvrne od davčne utaje, če davčni zavezanec zazna grožnjo družbene stigmatizacije iz kršenja splošno veljavne družbene norme. Družbene norme spodbujajo davčno disciplino, čeprav so nekateri avtorji izrazili dvom v to, da družbene norme vplivajo na izpolnjevanje davčnih obveznosti, saj so podatki za odmero davka zaupni in ni mogoče opazovati obnašanja drugih davčnih zavezancev ter jih primerjati v smislu poročanja dohodkov¹¹;
- b) **osebne norme** ali notranja motivacija davčnih zavezancev izhajajo iz lastnega prirojenega občutka za poštenost, etiko ali državljansko dolžnost. Notranja zaznava družbenih norm in kršitve osebnih norm davčnega zavezanca so povezane z občutkom krivde in nelagodja, kar pomeni odstopanje od lastnega moralnega kodeksa davčnega zavezanca, ki ga je treba razlikovati od sramu ali strahu pred socialno stigmatizacijo. Osebne norme vplivajo na davčno skladnost, saj davčni zavezanci lahko izpolnjujejo svoje davčne obveznosti preprosto zato, ker menijo, da je tako prav. Ne glede na to, ali menijo, da so njihovi sosedje davčno neskladni, se lahko nekateri zavezanci odločijo, da ne bodo goljufali, ker bi to bilo v nasprotju z njihovim prepričanjem o davčnem sistemu¹².

Psihologi poudarjajo, da se poleg odzivanja na gospodarske spodbude davčni zavezanci odzivajo na ponotranjene norme obnašanja. Pri davčnih zavezancih te osebne norme ustvarjajo samopodobo, ki usmerja njihova ravnanja. V zadnjih letih so psihologi posodobili naše razumevanje vloge samopodobe pri poštemem ravnanju s preučitvijo zunanjih dejavnikov, ki običajno vplivajo na, bolj ali manj odkrito, obnašanje davčnih zavezancev. Raziskave sicer kažejo, da večina davčnih zavezancev sebe vidi kot

¹⁰ Manhire, J. M. (2015). *Tax Compliance as a Wicked System*. Pridobljeno 23. junija 2015, s Portala http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2586556, str. 21.

¹¹ Thomas, D. K. (2014). *The Psychic Cost of Tax Evasion*. Pridobljeno 23. junija 2015, s Portala SSRN http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2494489, str. 628.

¹² Thomas, 2014, str. 631.

poštene, kažejo pa tudi, da ko je dana možnost goljufije, jo večina davčnih zavezancev tudi izkoristi¹³.

O nedenarnih zunanjih dejavnikih govorimo, kadar davčni zavezanci upoštevajo etične standarde, so sposobni kategorizirati vedenja in se zavedajo, da z vsakim nedopustnim ravnanjem oškodujejo druge osebe (zavedanje o prisotnosti žrtve), kar ima lahko za posledico bolj pošteno vedenje.

Nedenarni zunanji dejavniki¹⁴:

- **Etični standardi** – vplivajo na poštenost v času odločanja davčnega zavezanca; če se davčni zavezanec ne zaveda teh standardov, lažje ravna v nasprotju s samopodobo in ob tem ne ustvarja negativnih čustev. Avtorica Thomas navaja, da obveznost poimenske navedbe in podpisa posameznika na davčni obračun opozarja na etične standarde in narekuje pošteno obnašanje.
- **Sposobnost kategorizacije vedenja** – znano je, da so posamezniki nenaklonjeni ravnanju v nasprotju z lastno samopodobo. Kategorizacija je proces, s katerim posameznik gradi notranjo podobo o vedenju, ki je v skladu z njegovo lastno samopodobo. Kategorizacija vedenja je samodejna pretvorba nepoštenega dejanja, v dejanje, ki ga ne spremljajo občutki nelagodja in tako ni v nasprotju s samopodobo posameznika. Nekatera vedenja so bolj dovzetna za kategorizacijo kot druga.
- **Prisotnost žrtve** – če se posamezniki zavedajo, da z vsakim nedopustnim ravnanjem oškodujejo druge osebe, to zavedanje lahko vpliva na odločitev o poštenosti/nepoštenost.

3.3 Teorija signaliziranja - teorija igre (angl.: *Signaling or Game Theory*)

Teorija signaliziranja ali teorija igre (angl.: *Signaling or Game Theory*) temelji na spoznanju, da davčni zavezanci prostovoljno signalizirajo družbeno sprejemljivo vedenje. Nekateri teorije igre trdijo, da finančna (davčna) uprava ne podpira signalizacije kot sredstva za motiviranje prostovoljne davčne skladnosti. Teorija signalizacije se razlikuje od teorije odvrčanja po tem, da ni odvisna od izračunane verjetnosti davčnega inšpiciranja. Davčni zavezanci pri teoriji igre menijo, da sta davčno inšpiciranje in moč finančne (davčne) uprave močna inštrumenta, zato je težko ubežati plačilu davka. Avtor ugotavlja, da finančni (davčni) upravi ni potrebno zaposliti več davčnih inšpektorjev, ampak le najboljše, saj je visoka stopnja zaposlovanja davčnih inšpektorjev poskus slabšanja ugleda finančne (davčne) uprave. Bistvo teorije signaliziranja je, da obstaja dvosmerna informacijska asimetrija: davčni zavezanci poznajo svoje davčne obveznosti, finančna (davčna) uprava pa ne; hkrati pa finančna (davčna) uprava pozna svojo moč z davčnim inšpiciranjem, davčni zavezanci pa ne. Pri odločanju o davčni skladnosti se davčni zavezanci morajo zanašati na raziskave in izsledke o moči finančne (davčne) uprave; davčni zavezanci lahko ocenijo le tisto, v kar finančna (davčna) uprava dejansko nima vpogleda. Signalizacija in razlaga davčnega

¹³ Thomas, 2014, str. 632.

¹⁴ Thomas, 2014, str. 633–637.

zavezanca iz signala, ki ga daje finančna (davčna) uprava, usmerja izbiro posameznega davčnega zavezanca za prostovoljno izpolnjevanje davčnih zakonov¹⁵.

Manhire¹⁶ kot način poenostavitve teh treh teorij predlaga model, ki pomaga bolje razumeti odnose med enostavno teorijo davčnih sistemov (teorija odvracanja), zapleteno teorijo davčnih sistemov (teorija obnašanja) in kompleksno teorijo davčnih sistemov (teorija signalizacije oziroma igre). Model zagotavlja štiri idealne tipe davčnega sistema:

- enostavni davčni sistem – ni ne zapleten ne kompleksen, temelji na teoriji odvracanja;
- kompleksni davčni sistem – je kompleksen, vendar ni zelo zapleten, temelji na realni slabi situaciji;
- zapleten davčni sistem – je zapleten, vendar ni zelo kompleksen;
- slab davčni sistem – je zelo zapleten in zelo kompleksen.

V slabem davčnem sistemu je težko dosežati davčno skladnost, saj je davčni sistem zelo zapleten in zelo kompleksen. Model pomeni nov način razmišljanja o davčnih predpisih, ki bo teoretikom pomagal bolje vključiti prejšnje teorije in jih nadgraditi z novimi. Težave s slabim davčnim sistemom je težko rešiti, ne da bi nehote ustvarili več ali še slabše težave, zato preučevalci davčnih sistemov ugotavljajo, da je edina prava rešitev ustvariti splošni občutek sprejetja davčnega sistema in njegovih težav. Delati je treba na prilagoditvi odnosa davčnih zavezancev davčnemu sistemu, namesto da se davčni sistem prilagaja obnašanju davčnih zavezancev¹⁷.

3.4 Teorija psiholoških stroškov davčnih utaj

Posodobljen model izpolnjevanja davčnih obveznosti upošteva psihološke stroške davčne utaje, saj ti vplivajo na individualno odločanje in jih je treba obravnavati kot del celotnih stroškov davčnega zavezanca, skupaj s pričakovanimi kaznimi.

Stroški davčne skladnosti = dolgovani davek (1)

Pričakovani stroški davčnih utaj = diskontirana verjetnost odkritja davčne utaje pomnožena s celotnim stroškom davčne utaje + psihološki stroški davčnih utaj (4)

V primerih, ko denarna korist davčne utaje odtehta pričakovano kazen, se davčni zavezanci lahko odločijo za davčno skladnost, ker so psihološki stroški previsoki. Le-ti domnevno nastanejo, ne glede na to, ali je zaznana davčna utaja davčnega zavezanca. Nasprotno pa davčna skladnost davčnim zavezancem ne povzroča psiholoških stroškov, saj ravna pošteno. Psihološki stroški davčne utaje so linearna funkcija zneska utajenega davka. Višji znesek utajenega davka nalaga višje psihološke stroške in obratno¹⁸.

¹⁵ Manhire, J. M. (2015). *Tax Compliance as a Wicked System*. Pridobljeno 23. junija 2015, s Portala http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2586556, str. 23.

¹⁶ Manhire, 2015, str. 29.

¹⁷ Manhire, 2015, str. 33.

¹⁸ Thomas, D. K. (2014). *The Psychic Cost of Tax Evasion*. Pridobljeno 23. junija 2015, s Portala SSRN http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2494489, str. 639–610.

Povečanje psiholoških stroškov davčne utaje je **stroškovno učinkovitejši pristop za izboljšanje spoštovanja davčnih predpisov** kot pa dvig tveganja za odkrivanje davčnih utaj ali dvig kazni za davčne utaje, zato raziskovalci predlagajo več ukrepov¹⁹:

- na podlagi empiričnih dokazov finančne (davčne) uprave predlagajo preprost ukrep, in sicer uvrstitev podpisa izpolnjevalca davčnega obrazca na vrh davčnega obračuna. Premikanje vrstice za podpis na davčnem obrazcu ima učinek na davčno skladnost davčnega zavezanca iz več razlogov, ne glede na to, da velika večina davčnih zavezancev davčne obračune oddaja v elektronski obliki, ki ne zahteva fizičnega podpisa (je pa poimensko identificiran elektronski podpis);
- z različnimi mehanizmi je potrebno opozarjati na etične standarde oziroma ravnanje, kot je, na primer, podpis na vrhu davčnega obračuna, potrebno bi bilo uvesti spletne strani z opozarjanjem na etiko davčnih zavezancev ter o davčnih utajah;
- samozaposleni so ciljna skupina – pri obravnavanju davčne politike za povečanje psiholoških stroškov davčnih utaj se je potrebno osredotočiti na skupine davčnih zavezancev z najvišjo stopnjo neskladnosti, to je samozaposlene. Za samozaposlene posameznike se ocenjuje, da poročajo manj kot polovico svojih davčnih obveznosti;
- usmeritev na pripravljavce davčnih obračunov – glede na to, da davčne napovedi pripravljajo tudi najeti davčni strokovnjaki (certificirani računovodje, davčni svetovalci), si je treba prizadevati za njihovo strokovnost in etičnost z uvedbo obveznih izpitov in registraciji pri finančni (davčni) upravi. Pridobiti je treba identifikacijsko številko pripravljavca davčnega obračuna, s katero se identificira pri pripravi in oddaji davčnega obračuna;
- prepoznavanje in javna objava žrtev davčnih utaj – psihološki stroški iz nepoštenosti naraščajo, ko posamezniki zaznavajo, da bodo žrtve utrpeli gospodarsko škodo zaradi njihove nepoštenosti. Tako je eden izmed dejavnikov za zmanjšanje davčnih utaj ugotovitev žrtev kaznivega dejanja. Finančna (davčna) uprava bi lahko pri elektronski oddaji davčnih napovedi vključila dodaten program, ki bi davčnega zavezanca prisilil v branje izjave ali raziskave v zvezi z žrtvami davčnih utaj.

Povečanje psiholoških stroškov davčnih utaj lahko povzroči nepredvidene stroške, ki odtehtajo koristi davčne utaje. Inšpiciranje večjega števila davčnih zavezancev je nerealno glede na omejena proračunska sredstva, hkrati pa je tudi lahko nepriljubljeno celo v boljših gospodarskih razmerah. Dvig davčnih kazni se sooča s podobnimi omejitvami. V zadnjih nekaj desetletjih so psihologi in vedenjski ekonomisti predstavili razumevanje tega, kaj usmerja davčne zavezance pri poštenosti oziroma nepoštenosti. Pomembna ugotovitev je, da veliko podatkov nakazuje, da poštenost ni fiksna lastnost davčnega zavezanca, temveč se spremeni pod vplivom zunanjih dejavnikov. Finančna (davčna) uprava lahko in mora uporabiti to znanje za povečanje davčne skladnosti z dvigom psiholoških stroškov davčnih utaj²⁰.

¹⁹ Thomas, 2014, str. 647-651.

²⁰ Thomas, 2014, str. 669.

Sklep

Na osnovi preučevanih tujih raziskav je mogoče ugotoviti, da:

- so stroški davčne skladnosti zadnji čas višji;
- je davčna opismenjenost instrument za preprečevanje in premagovanje davčne kompleksnosti, nizke davčne morale in davčne neskladnosti;
- je davčna neskladnost odvisna od davčne kompleksnosti, to je davčnega prava in odnosov med davčnimi zavezanci in finančno (davčno) upravo. Nastane zaradi velike kompleksnosti davčne zakonodaje, ki izvira iz pretiranega zakonodajnega določanja, uporabe abstraktnosti, kompleksnega pravnega jezika ter stalnih sprememb davčne zakonodaje;
- je povečanje psiholoških stroškov davčne utaje stroškovno učinkovitejši pristop za izboljšanje spoštovanja davčnih predpisov kot pa dvig tveganja za odkrivanje davčnih utaj ali dvig kazni za davčne utaje;